

СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ірха К. О.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ORCID ID: 0000-0002-2850-2059

politirha@gmail.com

Агафонова Г. С.,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ORCID ID: 0000-0002-4909-2546

Дудкевич В. І.,

аспірант кафедри політичних інститутів та процесів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0002-2850-2059

Проаналізовано рейтингові показники держави у період до та після активних євроінтеграційних практик – у 2013 та 2019 роках. До уваги взяті ті індекси, які за змістом параметрів відповідають принципам, закладеним в основу соціально-економічної політики ЄС. У підсумку роблено висновки про зумовленість репутаційного прогресу України євроінтеграційними реформами, зокрема, у сферах реалізації підприємницької діяльності, забезпечення економічних прав і свобод громадян, інформаційної відкритості щодо економіки та державних фінансів, створення умов для спроможності громадян в управлінні власним майном та працею.

У ході дослідження виокремлено ті аспекти соціально-економічної площини, які виявляють чутливість до євроінтеграційних процесів: міграційні процеси у напрямку підвищення трудової, туристичної та академічної мобільності. Констатовано дуальний характер географічної переорієнтації трудової міграції з України у напрямку Заходу на протигагу Російській Федерації, зумовленої одночасно погіршенням умов праці та безпеки середовища в Росії і спрощенням процедур працевлаштування в країнах ЄС. Наголошено, що таке нашарування обставин, по суті, зробило вибір замість людей, і євроінтеграція тут – сприятлива умова, а не ключова причина.

Акцентовано чотири рівні євроінтеграційного чинника у соціально-економічному розвитку України: адаптація вітчизняного законодавства до інтеграції принципів та цінностей політики ЄС в українські практики; підтримка та форсування системних реформ, корельованих із євроінтеграційним курсом, за рахунок макрофінансової допомоги та кредитування; сприяння активізації та переорієнтації на європейський напрямок соціальної мобільності українців – у межах трудової міграції, академічної мобільності та туристичних потоків; покращення репутаційних показників України у світових рейтингах.

Ключові слова: європейська інтеграція, політичний курс, соціально-економічний розвиток, політична модернізація, міжнародний імідж держави.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток – головний запит суспільства в Україні і ключова призма, крізь яку дається оцінка будь-яким політичним рішенням. Це зумовлено доволі тривалим перехідним періодом становлення суспільно-політичної та економічної сфер держави, відсутністю сталих показників добробуту громадян і неодноразові розчарування в обіцянках політичних еліт під час електоральних процесів, коли саме соціально-економічний прогрес ставав предметом

передвиборчих обіцянок. Вибір зовнішньо-політичного курсу країни, у тому числі, має бути оцінений на предмет можливих чи обов'язкових змін у системі соціально-економічного розвитку. Особливо це актуально для євроінтеграційного контексту, позаяк європейська інтеграція вимагає відповідності певному рівню вказаних відносин. Відповідно, йдеться про взаємозумовлюючі чинники.

Мета статті – дати оцінку якісним показникам соціально-економічного розвитку у контексті вимог та умов, закріплених в Угоді про асоціацію України та Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика галузевої спрямованості євроінтеграційних перетворень давно є частиною наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, ми звертаємося до досліджень теоретичних аспектів соціальних трансформацій Дж. Віссера, Б. Еббінгауза, Г. Еспінг-Андерсена, М. Сенгоу, А. Шапіра та ін., чинників євроінтеграційного впливу С. Матяж, М. Садовенко, К. Слюсаренко, економічних та соціальних парадигм європейської інтеграції К. Кулаковського, М. Окладної, Х. Якименко та ін. Особливу цінність для реалізації дослідницьких завдань мали показники міжнародних рейтингів, актуальна статистика та дані експертних кіл щодо сучасного стану соціально-економічного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Основоположні договори Європейського Союзу чітко окреслили соціальний вимір євроінтеграції. Соціальна місія і цілі ЄС, остаточно сформульовані у тексті Лісабонського договору (2007 р.), також увійшли до політичних практик національних урядів, порядку денного міжурядового співробітництва та діяльності Європейської комісії. Як результат, вже можемо говорити про звід законодавства ЄС у сфері захисту та розширення соціальних прав громадян («social acquis»).

Щодо європейських внутрішніх викликів, які безпосередньо впливають на стан соціально-економічного розвитку, то такими в останні півтора десятиліття є фінансова криза (боргова, єврокриза, глобальна та ін.) та міграційна (особливо гостро проявилася у 2015 р.). Ці обставини, на нашу думку, маркували кілька важливих висновків для Європи й акцентували їх для усього світу, зокрема, й для України:

– по-перше, фінансові кризи показали, що вийти з них і нейтралізувати наслідки набагато легше в умовах, коли політичні заходи розуміє і підтримує населення. Ситуація свідчить, що найбільш ефективними і одночасно найбільш подразнюючими є заходи економії. Саме вони потребують нового підходу у комунікації з громадянами і виваженої інформаційної політики;

– по-друге, міграційний колапс довів посилення зовнішніх впливів на внутрішній порядок і добробут всередині Європейського Союзу і окремих його членів. Міграційні потоки лягли тягарем на сталі економіки, вплинули на безпекову сферу, зумовили кризу ідентичності та призвели до суспільного обурення серед резидентів. Загалом же, міграція некорінних етносів поставив під сумнів цінність мультикультуралізму як одного зі стовпів демократії.

Пошук відповідників євроінтеграційним вимогам щодо соціально-економічної політики, так чи інакше, спирається на положення Копенгагенських критеріїв (1993–1995 рр.), розроблені для вступу країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу. Якщо раніше успіхи євроінтеграції вимірювалися результатами компаративного аналізу звітів про стан справ в Україні та вимог згаданих критеріїв, то від часу підписання Угоди про асоціацію мірилом є доповіді щодо стану її імплементації. У таких документах йдеться про досягнутий Україною прогрес у сфері реформ і надаються рекомендації щодо наступних кроків. У 2021 р. доповідь Європарламенту констатувала виконання Угоди про асоціацію на рівні 53%, було відзначено прогрес у галузі сільського господарства, енергетики, банківської справи, децентралізації, цифрової економіки, навколишнього середовища та виборчих процедур, позитивно оцінено впровадження реформ, які призвели до дерегуляції економіки, більшої прозорості державних фінансів та вдосконалення нормативних актів (Доповідь Європарламенту, 2021).

Щоб мати об'єктивну картину щодо стану економічного розвитку та умов для позитивних змін, звернімо увагу на рейтингові показники держави у період до та після активних євроінтеграційних практик. Маркерами для порівняння обираємо 2013 та 2019 роки – перший в умовах здійснюваних реформ, але без підписаної Угоди про асоціацію, другий після апробації Угоди та отриманого безвізу і до пандемії коронавірусу (Табл. 1) (Doing Business; Україна продовжує крокувати...; Як змінювалося місце України...; The Social Progress Imperative; Індекс якості життя...; Legatum Prosperity Index; Індекс сприйняття корупції; Україна піднялася у рейтингу...].

На сьогодні Україна фігурує у понад трьох десятках світових (міжнародних) рейтингах, які стосуються політики та економіки, однак ми звернули увагу на ті з них, що за змістом параметрів відповідають принципам, закладеним в основу соціально-економічної політики ЄС. Таким чином, можна простежити, чи вплинув євроінтеграційний курс на сутність вітчизняної політики. Однак зміни у позиціях не дають уявлення про однозначну динаміку – лише половина рейтингів зазнали позитивних зрушень:

Місце України у міжнародних рейтингах (2013, 2019 рр.)

Міжнародний рейтинг	2013 р.	2019 р.
Doing business	137	71
Глобальної конкурентоспроможності (GCI WEF)	84	85
Індекс людського розвитку	83	74
Економічної свободи	155	134
Індекс соціального розвитку	62	80
Індекс якості життя	57	62
Індекс процвітання	64	96
Рейтинг бюджетної прозорості	35	26
Індекс сприйняття корупції	144	126
ВВП на душу населення	113	119

– щодо простоти ведення підприємницької діяльності. В Україні успішно впроваджено реформи дерегуляції, державних закупівель (наприклад, система Prozorro), уніфікації з нормативно-правовою базою та процедурами банкрутства ЄС, а також вдосконалено власну інституційну та законодавчу бази політики у сфері малого та середнього підприємництва (Стратегія розвитку МСП 2018-2020 рр., створення Офісу розвитку МСП) і розвитку ключових підприємницьких компетентностей;

– щодо рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу. Тут важливо наголосити на створенні умов для планування – життя, бізнесу, відпочинку, освіти тощо. В Україні запроваджено програму державної підтримки «Доступні кредити 5-7-9%», яка є частиною плану стабілізації саме розвитку добробуту. Акцентуємо й зміну у ставленні до банків – якщо у 2013 р. довіряли банкам 28% українських респондентів, а не довіряли 61%, то у 2020 р. 76% опитаних українців заявляли, що не мали жодної проблемної ситуації у взаємодії з банками, а частка тих, хто зберігає понад половину своїх коштів у банку, зросла з 8% до 13% (Лашенко, 2013; Фонд гарантування вкладів, 2020);

– щодо права громадян управляти власною працею та майном. За цим параметром зміни, хоч і не повністю втілені в життя, однак носили глобальний характер. Ідеться як про реформу децентралізації, яка принесла новий рівень і масштаб прав, можливостей і відповідальності місцевим громадам, так і неоднозначна земельна реформа, яка дала початок продажу земель сільськогосподарського призначення. У 2017 р. Урядом схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України, що зумовило зростання електронної комерції на 25%, і за короткий період часу країна посіла друге місце за темпами зростання електронної комерції в Європі;

– щодо відкритості інформації про використання бюджетних коштів. В Україні, як уже зазначалося, стартує впровадження цифрової економіки, майданчики якої від самих витоків є публічними і відкритими. У 2015 р. в Україні ухвалено закон про відкритість використання публічних коштів, яким, зокрема, передбачено функціонування Єдиного веб-порталу використання публічних коштів як офіційного інформаційного ресурсу з відкритими даними про використання бюджетних коштів в Україні та найбільшої бази даних з публічних фінансів України (Про відкритість використання..., 2015);

– щодо показника рівня корупції. Це найбільш суперечлива ланка у формуванні міжнародного іміджу України, адже на фоні розгалуженої системи антикорупційних органів (Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національна агенція з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд тощо) та законодавства (кодекси, закони про запобігання корупції, про Національне антикорупційне бюро України, про засади антикорупційної політики, про очищення влади та ін.; ратифіковані міжнародні акти) сформовано чітку громадську думку щодо корупційної складової державної політики. За даними НАЗК та Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу, 44,2% українців стикалися з корупційними практиками, а проблему корупції називають головною з недосягнутих цілей Революції Гідності, одночасно зростає кількість тих, хто вважає, що в Україні відсутня системна боротьба з корупцією (До 44,2% українців..., 2020).

Упроваджувані реформи нерозривно пов'язані з системною фінансовою допомогою Україні від Євросоюзу. Починаючи з 2014 р., ЄС та його фінансові інституції залучили понад 15 млрд євро у формі грантів і позик задля підтримки процесу реформування соціально-економічної сфери в нашій державі та нейтралізації викликів сучасності (до прикладу, у рамках регіональних та двосторонніх програм для подолання наслідків пандемії від COVID-19 Україна отримала від ЄС понад 190 млн євро) (Відносини між ЄС та Україною, 2020).

Досліджені параметри дають підстави для обґрунтованих висновків про зумовленість репутційного прогресу України євроінтеграційними реформами, зокрема, у сферах реалізації підприємницької діяльності, забезпечення економічних прав і свобод громадян, інформаційної відкритості щодо економіки та державних фінансів, створення умов для спроможності громадян в управлінні власним майном та працею. Водночас, викликає сумніви показник антикорупційного поступу, щодо якого й у керівництва держави є нарікання та апелювання до відповідальних органів. Припускаємо, що зміни у рейтингу могли бути викликані змінами у формулах підрахунку або ж урахуванням суто інституціональних параметрів.

Наразі можемо виокремити й ті аспекти соціально-економічної площини, які виявляють чутливість до євроінтеграційних процесів, з'ясувати порядок їхньої зумовленості або взаємозалежності, можливості сприяння або гальмування. Так, проблема, яка має місце у системі координат соціально-економічної політики в Україні та її відносин з Європейським Союзом, стосується міграційних процесів. Статистика, за даними Держстату, представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, Центру економічних стратегій, Міжнародної організації з міграції, Евростату та Світового банку, свідчить про підтвердження прогнозів чисельного зростання трудових мігрантів з України. Так, загальна кількість працевлаштованих за кордоном українців з 2012 р. до 2017 р. збільшилася з 1,18 млн ос. до 1,3 млн ос. (Заха, Луке, 2020). У 2019 р. 9 млн українців перебували за кордоном на сезонних тимчасових роботах, ще близько 2 млн ос. – постійно. Через пандемію коронавірусу і зумовлені нею закриті кордони чисельність трудових мігрантів-українців у 2020–2021 рр. зменшилася – до 3 млн ос. (Трудова міграція, 2021). До 2013 р. країною з найбільшою часткою трудових мігрантів з України була Російська Федерація, нині ж найбільший приріст українських заробітчан демонструє Польща (Трудова міграція, 2021; Міграція в Україні, 2019; Заха, Луке, 2020).

Відкриття кордонів ЄС для працівників з України з упровадженням безвізового режиму викликало хвилю різногледованих думок з цього приводу: від підвищення рівня суспільної інтеграції українців через активізацію їхньої мобільності до очікувань катастрофічного для країни відтоку населення через трудову міграцію. Окремо продовжує існувати точка зору, що «Європа українцям не по кишені». Передусім, така думка стосується сфер туризму та освіти. Як у цілому щодо міграційних потоків, ті з них, що стосуються здобуття українцями освіти за кордоном, також зростають – за даними ЮНЕСКО, кількість українських студентів за кордоном після 2013 р. майже подвоїлася і сягнула 77,6 тис., а потім у зв'язку зі стабілізацією ситуації в країні процес дещо загальмувався (Міграція в Україні, 2019). У доповідний період (2017-2018 рр.) найбільше українських студентів навчалися в Польщі – 34,7 тис., натомість показник щодо Росії зменшилася до 15,3 тис., а третє місце має Німеччина – 6,1 тис. (Українське студентство в Польщі, 2018). Серед причин освітньої міграції – можливості: через освітні програми мати доступ до міжнародного ринку праці, возз'єднатися з родиною, яка повністю або частково працевлаштована за кордоном. Щодо останнього, то переконливою є статистика Італії, де у період з 2000 р. до 2018 р. кількість українських студентів виросла у 70 разів (з 40 до 2800 ос.) (Міграція в Україні, 2019). Загалом, з 2014 р. понад 9 тис. українських і 4 тис. європейських студентів і науково-педагогічних працівників скористалися перевагами академічних обмінів Erasmus, більше 14,5 тис. молодих людей та працівників з України взяли участь у короткострокових обмінах, програмах мобільності та стажування, а також волонтерських проектах (Відносини між ЄС та Україною, 2020).

Тригером туристичного буму, безумовно, став безвіз. У 2017–2019 рр. виїзний туризм зберігав позитивну динаміку, демонструючи середній приріст у 7-8%, а частка в'їздів до сусідніх країн хоч і зменшується, але не була нижчою за 77% (половина цього показника – це країни ЄС). Навіть у рік пандемії коронавірусу за кордоном побували понад 11 млн українців – найбільше у Польщі (4 млн ос.) (Інформація щодо відвідування України..., 2019).

Наведені цифри і дані дають можливість зробити висновки і певні припущення. По-перше, ми спостерігаємо прогнозоване явище збільшення кількості трудових мігрантів серед громадян України. Серед чинників такого зростання, як вже існуючі недоліки у соціальному забезпеченні громадян, відсутність конкурентного середовища відносно ринків праці закордонних держав, загальне розчарування у вітчизняних соціально-економічних реаліях, так і нові можливості у вигляді запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС, лібералізація процедур офіційного працевлаштування для українців (наприклад, у Польщі та Німеччині). По-друге, вбачаємо дуальний характер географічної переорієнтації трудової міграції з України у напрямку Заходу на протиположний Російській Федерації, а це одночасно погіршення умов праці та безпеки середовища в Росії, що зумовлено станом військової агресії цієї держави проти України, і спрощення процедур працевлаштування в країнах ЄС. Це нашарування обставин, по суті, зробило вибір замість людей, і євроінтеграція тут – сприятлива умова, а не ключова причина.

«Плюси» і «мінуси» міграції українців в ЄС давно озвучені. З одного боку громадяни України своїми заробітками поповнюють вітчизняний бюджет. Так, протягом 2020 р. обсяг приватних

грошових переказів в Україну з-за кордону склав понад 12,1 млрд доларів США, що на 200 млн доларів більше, ніж у 2019 р. (11,9 млрд доларів) (Перекази заробітчани..., 2021). У 2020 р. було зафіксовано, що закордонних переказів в Україну надійшло більше, ніж іноземних інвестицій. З іншого боку, інтенсифікація міграційних потоків – це репутаційний удар для держави Україна, яка демонструє неспроможність створити сприятливі умови для працевлаштування на батьківщині; шлях до демографічної кризи.

У 2010 р. в Україні ухвалили Закон «Про державно-приватне партнерство» (ДПП), яке уособлює систему відносин між державним та приватним партнерами, що об'єднують свої ресурси, відповідальність, ризики та винагороди для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі при створенні чи модернізації об'єктів, що потребують залучення інвестицій, та у використанні таких об'єктів (Про державно-приватне партнерство, 2015). Йдеться про універсальний економічний інструмент, яким однаково користуються як розвинені країни, так і ті, що розвиваються, з тією лиш поправкою, що в ЄС така форма взаємодії зазвичай має назву «публічно-приватне партнерство».

В Європі у проекти ДПП залучають мільярди євро з постійно зростаючими показниками. На рівні Європейського Союзу питанням публічно-приватного партнерства опікується Європейська Асоціація з державно-приватного партнерства (C.R.E.A.M Europe PPP Alliance), яка виступає як гарант і посередник між приватними учасниками та урядовими організаціями. В Україні ж зацікавленими сторонами є як державні інституції (міністерства економіки, інфраструктури, Проектний офіс з розвитку державно-приватного партнерства тощо), так і НУО, як-то Громадська організація «Фонд розвитку публічно-приватного партнерства у охороні здоров'я в Україні». За даними Мінекономіки, станом на початок 2021 р. на умовах ДПП в Україні було укладено 192 договори, з яких реалізуються лише 39 (Стан здійснення ДПП в Україні, 2021). Такий показник пояснюється зазвичай тим, що складно прописані процедури унеможливають швидку реалізацію проектів ДПП, яка зазвичай триває по кілька років, нерідко перевищуючи термін дії відповідних договорів. Отже, державно-приватне партнерство – це нова практика для України у тому сенсі, що від інституціоналізованої можливості до безпосередньої реалізації держава активно перейшла лише в останнє десятиліття, удосконалюючи процедури вже у рамках євроінтеграційного курсу.

З різною інтенсивністю, але зі збереженням саме європейського поступу у реалізації державної стратегії розвитку, Україна завжди ідентифікувала себе як культурно, історично й цивілізаційно належною до Європи. Саме тому попри системний зовнішній опір від зацікавлених сторін така позиція трансформувалася у євроінтеграційний курс країни, якому згодом будуть підпорядковані ключові реформи. На фоні такої відносно витриманої тактики вбачаємо й деструктивний чинник – а саме формат політики сусідства, а не партнерства чи перспективи вступу з боку Європейського Союзу щодо України. Це відтермінувало період, коли реформи йшли б у своєрідний «залік» нашій державі на шляху до об'єднаної Європи. Предметно про європейську інтеграцію України прийнято говорити і аналізувати певні кроки з 2010-х років, тоді як потужна хвиля посилення східного вектора європейських інституцій припала на 2004-2007 рр. (у цей період членство отримали Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія, Болгарія, Румунія та ін.). Таким чином, Україна випала з контексту постсоціалістичних трансформацій та зміни європейського ландшафту кордонів. Водночас, припускаємо, що перехід до статусу європейського прикордоння став аргументом на користь активізації міждержавних та міжурядових (на рівні Україна – ЄС) діалогів про переформатування стосунків. Вони втілилися у запровадження ініціативи «Східне партнерство» (2009 р.), яка для Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України відкривала можливості оновити договірні стосунки з ЄС з урахуванням планів на майбутнє співробітництво.

Висновки. Євроінтеграція як чинник соціально-економічного розвитку заявила про себе у чотирьох вимірах:

- адаптації законодавства України до інтеграції принципів та цінностей політики ЄС у вітчизняні практики;
- підтримки та форсування системних реформ, корельованих із євроінтеграційним курсом, за рахунок макрофінансової допомоги та кредитування;
- сприяння активізації та переорієнтації на європейський напрямок соціальної мобільності українців – у межах трудової міграції, академічної мобільності та туристичних потоків тощо;
- покращення репутаційних показників України у світових рейтингах, особливо щодо ведення підприємницької діяльності, реалізації людського потенціалу та права громадян управляти власною працею та майном, відкритості інформації про використання бюджетних коштів.

Irkha K., Ahafonova H., Dudkevych V. The state of implementation of socio-economic transformations in Ukraine in the context of European integration policy

The author has analyzed ranking indexes of the state in the period before and after active European integrational practices – in 2013 and in 2019. The indexes which, by their content, correspond to the principles which serve as a foundation for social and economical policy of the EU have been paid attention to. As a result, it has been concluded that the reputational progress of Ukraine is conditioned by European integration reforms, in particular, in the areas of entrepreneurship, economic rights and freedoms, information openness in relation to economics and public finances, creating conditions for citizens to manage their property and labor.

The study highlights those aspects of the socio-economic plane that are sensitive to European integration processes: migration processes to increase labor, touristic and academic mobility. It has been stated the dual nature of the geographical reorientation of labor migration from Ukraine to the West in contrast to the Russian Federation, due to both the worsening of labor conditions and environmental safety in Russia and the simplification of employment procedures in the EU countries. It is emphasized that this layering of circumstances, in fact, made a choice on behalf of people and European integration in this case is a favorable condition, not a key reason.

Four levels of European integration factor in the socio-economic development of Ukraine have been emphasized: adaptation of domestic legislation to the integration of principles and values of EU policy into Ukrainian practices; support and acceleration of systemic reforms, correlated with the European integration course by means of macro-financial assistance and loans; assistance in activation and reorientation of social mobility of Ukrainians to the European direction – within the framework of labor migration, academic mobility and touristic flows; improvement of Ukraine's reputation indexes in world's rankings.

Key words: European integration, political course, socio-economic development, political modernization, international image of the state.

Література:

1. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. *European Union External Action*. 2020. URL : https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk (дата звернення: 22.10.2021).
2. До 44,2% українців стикалися з корупційними практиками – опитування. *Національна агенція з питань запобігання корупції: Офіційний вебсайт*. 2020. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/povnyu/do-44-2-ukrayintsiv-stykalysya-z-koruptsijnymy-praktykam-y-opytuvannya/> (дата звернення: 23.10.2021).
3. Доповідь Європарламенту свідчить, що ЄС очікує на поглиблення інтеграції з Україною, – Ольга Стефанішина. *Урядовий портал*. 2021. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/dopovid-yevroparlamentu-svidchit-shcho-yes-ochikuye-na-pogliblennya-integraciyi-z-ukrayinoyu-olga-stefanishina> (дата звернення: 22.10.2021).
4. Заха Д., Луке М. Кінця-краю не видно: трудова міграція з України може сповільнитися, проте, швидше за все, триватиме. *VoxUkraine*. 2020. URL : <https://voxukraine.org/kintsya-kraju-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitsya-prote-shvidshe-za-vse-trivatime/> (дата звернення: 22.10.2021).
5. Індекс сприйняття корупції-2019. *Transparency International Ukraine*. URL : <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/> (дата звернення: 22.10.2021).
6. Індекс якості життя: як змінювалося місце України в рейтингу. *Слово і Діло*. 2021. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayinu-rejtnhu> (дата звернення: 22.10.2021).
7. Інформація щодо відвідування України іноземними туристами та виїзду громадян України за кордон у 2016-2019 рр. *Державна прикордонна служба України: Офіційний вебсайт*. URL : <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=13fa3ae9-19e7-42a7-8feb-ebdab617d977> (дата звернення: 22.10.2021).
8. Лашенко О. Чому рівень довіри до банків в Україні – один із найнижчих у світі? *Радіо Свобода*. 2013. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/24993268.html> (дата звернення: 22.10.2021).
9. Міграція в Україні: цифри і факти. *Міжнародна організація з міграції*. 2019. URL : https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 22.10.2021).
10. Перекази заробітчан в Україні зросли, незважаючи на пандемію – НБУ. *Слово і діло*. 2021. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/01/novyna/suspilstvo/perekazy-zarobitchan-ukrayinu-zrosly-nezvazhayuchy-pandemiyu-nbu> (дата звернення: 22.10.2021).

11. *Про відкритість використання публічних коштів* : Закон України № 183-VIII від 11.02.2015 р. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення: 22.10.2021).
12. Стан здійснення ДПП в Україні. *Міністерство економіки України: Офіційний веб-сайт*. 2021. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (дата звернення: 22.10.2021).
13. Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019–2021 роках. *Слово і діло*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracuyuvaly-kordonom-2019-2021-rokakh> (дата звернення: 22.10.2021).
14. Україна піднялася у рейтингу бюджетної прозорості. *Економічна правда*. 2018. URL : <https://www.eravda.com.ua/news/2018/02/6/633815/> (дата звернення: 22.10.2021).
15. Україна продовжує крокувати вперед до кращого розвитку людського потенціалу. *Організація Об'єднаних Націй в Україні: Офіційний вебресурс*. 2020. URL : <https://ukraine.un.org/index.php/uk/105324-ukraina-prodovzhue-krokovati-vpered-do-kraschogo-rozvitku-lyudskogo-potencialu> (дата звернення: 22.10.2021).
16. Українське студентство в Польщі: політики залучення, інтеграції та мотивації і плани студентства. *NGO Centre for Society Research*. 2018. URL : <https://cedos.org.ua/en/articles/ukrainski-studenty-v-polshchi-politykyzaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-planu-studentiv> (дата звернення: 22.10.2021).
17. Фонд гарантування вкладів відзначає підвищення довіри українців до банків. *Укрінформ*. 2020. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3030215-fond-garantuvanna-vkladiv-vidznacae-ridvisenna-doviri-ukrayinciv-do-bankiv.html> (дата звернення: 21.10.2021).
18. Як змінювалося місце України в світових рейтингах в 2015-2020 роках. *Слово і Діло*. 2021. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/05/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-svitovux-rejtyntax-2015-2020-rokakh> (дата звернення: 22.10.2021).
19. Doing Business: Measuring Business Regulations. *The World Bank Group*. URL : <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine> (дата звернення: 22.10.2021).
20. Legatum Prosperity Index. *Legatum Institute Foundation*. URL : <https://www.prosperity.com/globe/ukraine> (дата звернення: 22.10.2021).
21. *The Social Progress Imperative*. URL : <https://www.socialprogress.org/> (дата звернення: 22.10.2021).

References:

1. Vidnosyny mizh YeS ta Ukrainoiu: informatsiina dovidka [EU-Ukraine relations: background]. (2020). *European Union External Action*. 2020. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk [in Ukrainian]
2. Do 44,2% ukraintiv stykalsia z koruptsiinymy praktykamy – opytuvannia [Up to 44.2% of Ukrainians have faced corrupt practices – polls]. (2020). *Natsionalna ahentsiia z pytan zapobihannia koruptsii: Ofitsiyni vebseit*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/do-44-2-ukrayintiv-stykalysya-z-koruptsiinymy-praktykamy-opytuvannya/> [in Ukrainian]
3. Dopovid Yevroparlamentu svidchyt, shcho YeS ochikuie na pohlyblennia intehratsii z Ukrainoiu, – Olha Stefanishyna [The report of the European Parliament testifies that the EU expects deepening of integration with Ukraine, – Olha Stefanishina]. (2020). *Uriadovi portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dopovid-yevroparlamentu-svidchit-shcho-yes-ochikuye-na-pogliblennia-integraciyi-z-ukrayinoyu-olga-stefanishyna> [in Ukrainian]
4. Zakha D., Luke M. (2020) Kintsia-kraiu ne vydno: trudova mihratsiia z Ukrainy mozhe spovilnytysia, prote, shvydshe za vse, tryvatyme [The end is not in sight: labor migration from Ukraine may slow down, but is likely to continue]. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/kintsya-krayu-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitisya-prote-shvidshe-za-vse-trivatime/> [in Ukrainian]
5. Indeks spryiniattia koruptsii-2019 [Corruption Perceptions Index 2019]. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/> [in Ukrainian]
6. Indeks yakosti zhyttia: yak zminiuvalosia mistse Ukrainy v reitynhi [Quality of life index: how Ukraine's place in the ranking has changed]. (2019). *Slovo i Dilo*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttia-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu> [in Ukrainian]
7. Informatsiia shchodo vidviduvannia Ukrainy inozemnymy turystamy ta vyizdu hromadian Ukrainy za kordon u 2016-2019 rr. [Information on visiting Ukraine by foreign tourists and departure of Ukrainian citizens abroad in 2016-2019]. (2021). *Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy: Ofitsiyni vebseit*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=13fa3ae9-19e7-42a7-8feb-ebdab617d977> [in Ukrainian]

8. Lashchenko O. (2013) Chomu riven doviry do bankiv v Ukraini – odyń iz nainyzhchykh u sviti? [Why is the level of trust in banks in Ukraine one of the lowest in the world?]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24993268.html> [in Ukrainian]
9. Mihratsiia v Ukraini: tsyfry i fakty [Migration in Ukraine: figures and facts]. (2019). *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii*. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf [in Ukrainian]
10. Perekazy zarobitchan v Ukrainu zrosly, nezvazhaiuchy na pandemiiu – NBU [Money transfers of workers to Ukraine have increased, despite the pandemic – the NBU]. (2021). *Slovo i Dilo*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/01/novyna/suspilstvo/perekazy-zarobitchan-ukrayinu-zrosly-nezvazhayuchy-pandemiyu-nbu> [in Ukrainian]
11. *Pro vidkrytist vykorystannia publichnykh koshtiv* [About openness of use of public funds]. (2015). Zakon Ukrainy № 183-VIII vid 11.02.2015 r. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> [in Ukrainian]
12. Stan zdiisnennia DPP v Ukraini [Status of PPP implementation in Ukraine]. (2021). *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy: Ofitsiyni veb-sait*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> [in Ukrainian]
13. Trudova mihratsiia: skilky ukraintsiv pratsiuvaly za kordonom v 2019-2021 rokakh [Labor migration: how many Ukrainians worked abroad in 2019-2021]. (2021). *Slovo i Dilo*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax> [in Ukrainian]
14. Ukraina pidnialasia u reitynhu biudzhethnoi prozorosti [Ukraine has risen in the ranking of budget transparency]. (2018). *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/6/633815/> [in Ukrainian]
15. Ukraina prodovzhuie krokovaty vpered do krashchoho rozvytku liudskoho potentsialu [Ukraine continues to move forward to better human development]. (2020). *Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii v Ukraini: Ofitsiyni vebresurs*. URL: <https://ukraine.un.org/index.php/uk/105324-ukraina-prodovzhuie-krokovaty-vpered-do-krashchogo-rozvitku-lyudskogo-potencialu> [in Ukrainian]
16. Ukrainske studentstvo v Polshchi: polityka zaluchennia, intehratsii ta motyvatsii i plany studentstva [Ukrainian students in Poland: policy of involvement, integration and motivation and student plans]. (2018). *NGO Centre for Society Research*. URL: <https://cedos.org.ua/en/articles/ukrainski-studenty-v-polshchi-politykyzaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv> [in Ukrainian]
17. Fond harantuvannia vkladiv vidznachaie pidvyshchennia doviry ukraintsiv do bankiv [The Deposit Guarantee Fund notes an increase in Ukrainians' confidence in banks]. (2020). *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3030215-fond-garantuvanna-vkladiv-vidznacae-pidvisenna-doviri-ukrayinciv-do-bankiv.html> [in Ukrainian]
18. Yak zminiuvalosia mistse Ukrainy v svitovykh reitynhakh v 2015-2020 rokakh [How Ukraine's place in the world rankings changed in 2015-2020]. (2021). *Slovo i Dilo*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/05/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-svitovykh-reitynhax-2015-2020-rokax> [in Ukrainian]
19. Doing Business: Measuring Business Regulations. *The World Bank Group*. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine> [in English]
20. Legatum Prosperity Index. *Legatum Institute Foundation*. URL: <https://www.prosperity.com/globe/ukraine> [in English]
21. *The Social Progress Imperative*. URL: <https://www.socialprogress.org/> [in English]

Стаття надійшла до редакції 09.11.2021

Стаття рекомендована до друку 17.11.2021